

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی

شماره هشتم، زمستان ۱۴۰۱

نوع مقاله: علمی پژوهشی

صفحات: ۱۷۶-۱۴۷

تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش میانجی

عملکرد اجتماعی و تعدیلگر اقتصاد مقاومتی

(مطالعه موردی: صنایع پایین دستی پتروشیمی استان خوزستان)

احمد رویایی^۱

لیلا اندرواز^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۰۴ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۰/۲۶

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی در صنایع پایین دستی پتروشیمی استان خوزستان انجام شد. در این میان نقش میانجی عملکرد اجتماعی و تعدیلگر اقتصاد مقاومتی مورد بررسی قرار گرفت. پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه آماری آن صنایع پایین دستی پتروشیمی استان خوزستان می‌باشد. با توجه محدود بودن جامعه آماری از فرمول کوکران برای انتخاب نمونه آماری استفاده شد و ۱۷۰ صنعت به عنوان نمونه به شکل طبقه‌ای انتخاب شد. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استاندارد استفاده شد. داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار Smart-PLS مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج ختلیل نشان داد، گرایش به کارآفرینی تأثیر معناداری بر عملکرد مالی شرکت دارد و عملکرد اجتماعی بر رابطه بین کارآفرینی اجتماعی و عملکرد مالی نقش میانجیگری دارد. همچنین داده‌های پژوهش نشان داد اقتصاد مقاومتی رابطه کارآفرینی اجتماعی و عملکرد مالی را تعدیل نمی‌کند.

کلمات کلیدی

کارآفرینی اجتماعی، عملکرد مالی، عملکرد اجتماعی، اقتصاد مقاومتی

۱- گروه مدیریت، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات متحده عربی. a_royaei@yahoo.com

۲- گروه مدیریت بازرگانی، واحد بین‌المللی خرمشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خرمشهر، ایران. (نویسنده مسئول)
leila.andervazh@gmail.com

مقدمه

ادبیات مربوط به کار آفرینی اجتماعی به سرعت در حال رشد است (استین و همکاران^۱، ۲۰۰۶). در دهه گذشته تحقیقات در مورد کارآفرینی اجتماعی به نقش آن در ایجاد ارزش اجتماعی و تحریک تغییرات اجتماعی، به ویژه در زمینه اقتصاد متمرکز بوده است.

فریرا و همکاران^۲ (۲۰۱۹) در تجزیه و تحلیل ساختار کارآفرینی شش تئوری در مورد کارآفرینی ارائه کرده‌اند که کارآفرینی اجتماعی یکی از شش تئوری بنیادی در تحقیقات کارآفرینی است.

با درک اینکه زمینه‌های سیاسی- اجتماعی به شکل فزاینده‌ای موجب ایجاد بسیاری از مشکلات اجتماعی شده است. گرایش به کارآفرینی اجتماعی به عنوان یک چالش برای حل این مشکلات ظاهر شده است (کرائوس^۳ و همکاران، ۲۰۱۷). گرایش به کارآفرینی اجتماعی یک هدف اساسی برای دستیابی به تأثیرات اجتماعی است، که در آن رفتارهای گرایش به کارآفرینی برای حل مشکلات جامعه عمل می‌کند. اهمیت گرایش به کارآفرینی در ماهیت ترکیبی آن در ادغام با یک مأموریت اجتماعی با فرآیندها و فعالیت‌های کارآفرینی است (استیون^۴ و همکاران، ۲۰۱۵). به عبارتی دیگر گرایش به کارآفرینی یک رفتار کارآفرینانه است که منجر به شکل ترکیبی می‌شود که در آن ایجاد ارزش اجتماعی از طریق روش‌های مبتنی بر بازار انجام می‌شود (ناژا^۵ و همکاران، ۲۰۲۰).

در ابتدا پژوهشگران تصور می‌کردند که بنگاه‌ها یا عملکرد اجتماعی دارند یا عملکرد اقتصادی، این ساختار عملکردی می‌تواند تخصیص منابع را مختل سازد و یا کارایی آن را کاهش دهد (باتیلانا^۶ و همکاران، ۲۰۱۴). در حال حاضر پژوهشگران بر این باورند گرایش به کارآفرینی اجتماعی تنش‌های ترکیب ارزش اجتماعی و جذب ارزش اقتصادی را سازگار کرده و به شرکت‌ها امکان می‌دهد تا مشکلات اقتصادی و اجتماعی درون جامعه را برطرف کند (صائبی^۷، ۲۰۱۹). با این حال اثرات گرایش به کارآفرینی و ساز و کارهایی که ممکن است موجب ایجاد عملکرد مالی شود، شناخته نشده است. چرا که گرایش به کارآفرینی اجتماعی با طیف متنوعی از رشته‌ها مانند کارآفرینی، جامعه‌شناسی، اخلاق، اقتصاد و ... درگیر است.

بیشتر تحقیقات تا به امروز سعی در انتقال جهت‌گیری کارآفرینی به زمینه‌های اجتماعی برای توضیح ساختار گرایش به کارآفرینی داشته است. چنانچه دانشمندان در تعریف اولیه از گرایش به کارآفرینی آن را جهت‌گیری کارآفرینی غیرانتفاعی تعریف می‌کنند (هکتور^۸، ۲۰۱۹). چنین رویکردی نمی‌تواند رفتارهای سودآور گرایش به کارآفرینی را توجیه کند. از این‌روی با توجه به مطالعات کم انجام

تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

شده در مورد نقش گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی در تلاشیم در این پژوهش تا به این شکاف تحقیقاتی بپردازیم در این میان نقش واسطه‌ای عملکرد اجتماعی را مورد بررسی قرار دادیم و با توجه به تحریم‌های اعمال شده و شرایط اقتصادی کشور نقش تعدیلگر اقتصاد مقاومتی را مورد بررسی قرار دادیم. از طرفی با توجه به اهمیت صنایع پایین دستی پتروشیمی در ایجاد اشتغال برآیند به این بخش صنعتی کشور بپردازیم. لذا پرسش اصلی پژوهش این خواهد بود که گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی چه تاثیری دارد و نقش میانجی عملکرد اجتماعی و تعدیلگر اقتصاد مقاومتی چیست؟

مبانی نظری

کارآفرینی

ریچارد کانتیلون^۹ اقتصاددان فرانسوی - ایرلندی قرن ۱۷ و ۱۸ میلادی، جوهره اصلی کارآفرینی را در ریسک کردن می‌داند. وی کارآفرینی را چنین تعریف می‌کند: فردی که کسب و کاری را سر و سامان می‌بخشد و ریسک کار را می‌پذیرد، با این امید که سودی به دست آورد (فریرا و همکاران، ۲۰۱۹). گوردون بتی^{۱۰} در اوایل دهه هشتاد در مورد کارآفرینی کتابی با عنوان «کارآفرینی در دهه هشتاد» نوشت. بتی در این کتاب به تمرکز بر اقدام تاکید کرده است. وی تفاوت کارآفرینان با سایر افراد جامعه را در این می‌داند که کارآفرینان قصد اقدام دارند. آنها به اقدام کردن و عمل کردن می‌اندیشند. آنها اگر جایی حرفی بشنوند، شکایتی ببینند، متوجه تهدیدی شوند، راهکار را در اقدام کردن می‌دانند و با خلق کسب و کار می‌کوشند نسبت به آنچه دیده‌اند و احساس کرده‌اند، عکس العمل نشان دهند (مایلز^{۱۱}، ۲۰۱۳). هوارد استینوسن^{۱۲} مدیر انتشارات دانشگاه هاروارد در تعریف کارآفرینی می‌نویسد: کارآفرینی تعقیب فرصت‌هاست. فرصت‌هایی که فراتر از منابعی هستند که امروز در دسترس داریم. اریک شورنبرگ^{۱۳} در مقاله خود تعریف استینوسن بهترین تعریف از کارآفرینی دانسته است. استینوسن زمانی این تعریف را ارائه کرده است که کارآفرینی چیزی شبیه اختلال شخصیت و ریسک‌پذیری بیمارگونه بود (حجازی و حسینی، ۱۳۹۲).

کارآفرینی فرآیندی است که در محیط و مجموعه مختلف انجام می‌شود و در طول آن، تغییرات در سیستم اقتصادی رخ می‌دهد که این امر باعث ایجاد ارزش فردی و اجتماعی می‌گردد (هکتور^{۱۴} و همکاران، ۲۰۱۹).

کارآفرینی اجتماعی

کارآفرینی اجتماعی (Social entrepreneurship) رویکردی است که توسط سازمان‌ها به کارگرفته می‌شود و آنها استراتژی‌هایی اتخاذ می‌کنند که برای موضوعات فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی و نیز برای سودآوری برای سازمان ارائه می‌شود (دل گیودایس^{۱۵}، ۲۰۱۹).

کارآفرینان اجتماعی به دنبال یافتن ایده‌های تجاری برای ارتباط بیشتر با جامعه هستند و راه‌حل‌های فرهنگی و اجتماعی ارائه می‌کنند. این افراد موفقیت خود در کسب و کار را بر اساس تغییری که در جامعه یا محیط زیست ایجاد کرده‌اند تخمین می‌زنند (شائی و همکاران، ۱۳۹۶).

کارآفرینی اجتماعی، استفاده از رفتار کارآفرینانه برای اهداف اجتماعی و نه برای مقاصد انتفاعی می‌باشد. در کارآفرینی اجتماعی، سودهایی که از بازار به دست می‌آید صرف خدمت به گروه‌های خاص اجتماعی می‌شود.

کارآفرینی اجتماعی عبارت است از ایجاد ساختارها، روابط، نهادها، سازمان‌ها و فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی برای رشد و توسعه که موجب بازدهی و پایدارسازی منافع اجتماعی می‌شوند (صائبی، ۲۰۱۹).

کارآفرینی اجتماعی عبارت است از کار سازمان‌های عمومی، داوطلبانه و اجتماع مدار که برای اهداف اجتماعی طراحی شده است و فعالیت آنها صرفاً به خاطر اهداف و مقاصد انسانی و اجتماعی می‌باشد (چانگوان^{۱۶}، ۲۰۱۸).

کارآفرینی اجتماعی رویکرد عملی، نوآورانه و پایدار به منظور منفعت رسانی به جامعه است و به طور کلی به افرادی تاکید دارد که به حاشیه رانده شده‌اند و فقیر هستند (ناژا^{۱۷} و همکاران، ۲۰۲۰).

کارآفرین اجتماعی

کارآفرین اجتماعی خالق ارزش‌های اجتماعی و اقتصادی از طریق بکارگیری چرخه «تخریب خلاق» شومپتری است (استین و همکاران^{۱۸}، ۲۰۰۶).

تلاش کارآفرینان اجتماعی برای عدالت اجتماعی است. آنها به دنبال زدن پلی بین فعالیت خود و بهبود کیفیت زندگی مردمی هستند که در بین آنها زندگی می‌کنند. آنها تلاش می‌کنند راه‌حلی را برای توسعه پایدار مالی، اجتماعی، سازمانی و اجتماعی بیابند (باتیلانا، ۲۰۱۴).

کارآفرینان اجتماعی، ارزش اجتماعی را از طریق نوآوری و بکارگیری منابع مالی برای توسعه اجتماعی جوامع ایجاد می‌کنند (فریرا، ۲۰۱۹).

تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

ویژگی کارآفرینان اجتماعی

- نوآوری: یک کارآفرین اجتماعی باید ایده‌های نوآورانه‌ای را برای حمایت از مباحث اجتماعی و زیست محیطی ارائه دهد. آنها باید به جای شیوه‌های سنتی تجارت، شیوه‌های نوآورانه کسب و کار را اتخاذ کنند. بنابراین آسیب کمتری به محیط زیست وارد می‌شود.
- ریسک‌پذیری: یک کارآفرین اجتماعی فردی ریسک‌پذیر است. آنها روش‌هایی اتخاذ می‌کنند که در مورد منافع مالی کمتر نگرانی دارند و بیشتر به مسائل زیست محیطی و اجتماعی توجه می‌کنند. چنین افرادی بیشتر بر روی وجوه جمع شده از طرف مردم فعالیت می‌کند.
- خودهدایت شونده: یک فرد کارآفرین اجتماعی دارای انگیزه‌های خودمحور است. این افراد می‌توانند با اتخاذ رویه‌های سنتی تجارت و عدم مزاحمت در مورد مسائل اجتماعی و زیست‌محیطی فعالیت کنند. اما تصمیم می‌گیرند از شیوه‌های تجاری استفاده کنند که بتوانند تحولات مثبتی در جهان ایجاد کنند.
- هوشیار اجتماعی: این افراد از مسائل اجتماعی آگاهی دارند. لذا برنامه‌های شغلی را به گونه‌ای طراحی می‌کنند که بتوانند حداقل برای یک موضوع اجتماعی راه‌حلی بیابند. این افراد نه تنها هوشیاری اجتماعی دارند بلکه تغییراتی را ایجاد کرده‌اند پیگیری می‌کنند.
- راهبردی: کارآفرینان اجتماعی برای مقابله با موضوعات اجتماعی به صورت استراتژیک کار می‌کنند. آنها به دنبال فرصت‌هایی هستند که مشاغل دیگر معمولاً از دست می‌دهند. آنها برنامه‌ای استراتژیک برای آن طراحی می‌کنند و برای دستیابی به هدف تلاش می‌کنند (استین، ۲۰۰۶).

انواع کارآفرینی اجتماعی

کارآفرینی اجتماعی به سه نوع قابل طبقه‌بندی است:

۱. کارآفرینی اجتماعی یکپارچه: هر فعالیت اقتصادی که با هدف ایجاد دستاوردهای مثبت اجتماعی بر اساس ارزش‌ها و نیازهای اجتماعی طراحی شده باشد، کارآفرینی اجتماعی یکپارچه به شمار می‌رود.
۲. کارآفرینی اجتماعی توزیع مجدد: هر فعالیت اقتصادی که در یک نهاد یا سازمان انجام می‌شود تا به واسطه آن از توانایی‌ها و فرصت‌های موجود برای کاهش هزینه‌ها و یا افزایش درآمدها و تنوع‌بخشی به آن استفاده کنند، از نوع تفسیر مجدد است.
۳. کارآفرینی اجتماعی مکمل: هرگاه یک سازمان یا نهاد غیرانتفاعی بخش نوینی را برای فعالیت‌های اقتصادی خود به طور رسمی تاسیس کند تا از منافع آن هزینه‌های قسمت انتفاعی خود را

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

تامین کند، به کارآفرینی اجتماعی مکمل اقدام کرده است (شائمی و همکاران، ۱۳۹۶).

عملکرد مالی

عملکرد مالی (Financial performance) مقیاسی عینی است که نشان می‌دهد شرکت تا چه میزان از دارایی‌هایش برای ایجاد درآمد بکار گرفته است. عملکرد مالی شرکت یکی از مهمترین شاخص‌هایی است که برای ارزیابی عملکرد آن و درجه رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده می‌باشد (ساسانی، ۱۳۹۳).

مدل‌های ارزیابی عملکرد مالی

روشهای گوناگونی برای ارزیابی عملکرد وجود دارد که به طور کلی می‌توان آنها را به دو دسته مدل‌های حسابداری و مدل‌های اقتصادی طبقه‌بندی کرد (الماسی، ۱۳۸۱).

مدل‌های حسابداری ارزیابی عملکرد

خروجی سیستم اطلاعات حسابداری، گزارش‌های مالی است که نتایج گزارش شده در آنها از اهمیت زیادی برای استفاده‌کنندگان برخوردار است. سرمایه‌گذاران با توجه به سود حسابداری، عملکرد شرکت را ارزیابی می‌کنند و پیش‌بینی‌های خود بر اساس آن ارائه می‌دهند. مدیران نیز از نتایج حاصله برای برنامه‌ریزی آینده شرکت استفاده می‌کنند. در مدل حسابداری ارزیابی عملکرد، ارزش شرکت از حاصل ضرب دو عدد سود شرکت و ضریب تبدیل سود به ارزش بدست می‌آید. همانطور که بیان شد در مدل‌های حسابداری ارزیابی عملکرد، ارزش یک شرکت، تابعی از معیارهای مختلفی نظیر سود، سود هر سهم، نرخ رشد سود، بازده صاحبان سهام، بازده سرمایه‌گذاری، جریان نقدی آزاد و سودتقسیمی می‌باشد. (انصاری و همکاران، ۱۳۹۰).

سود حسابداری، سنتی‌ترین معیار ارزیابی عملکرد می‌باشد که برای سرمایه‌گذاران، سهامداران، مدیران، اعتباردهندگان و تحلیلگران اوراق بهادار از اهمیت بسیاری برخوردار است. سود حسابداری که با فرض تعهدی محاسبه می‌شود به نظر بسیاری از پژوهشگران یکی از مهمترین معیارهای سنجش عملکرد محسوب می‌شود. با توجه به مزیت در دسترس بودن اطلاعات مورد نیاز در این مدل‌ها و آسانی محاسبات مربوط به آن، این گروه از معیارهای ارزیابی عملکرد به شکلی گسترده توسط استفاده‌کنندگان از اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گیرد. بررسی‌های انجام شده توسط محققین نیز نشان می‌دهد که سود حسابداری و اطلاعات بدست آمده از آن، اطلاعات مفیدی را در اختیار استفاده‌کنندگان می‌گذارد که در تصمیم‌گیری‌های آنها بسیار مفید است. (زندى و فغانى، ۱۳۹۶).

تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../ارویایی و اندرواژ

مدل‌های حسابداری (سنتی) ارزیابی عملکرد دارای نواقص و نارسایی‌های زیر می‌باشد:

۱. امکان تحریف و دستکاری سود از طریق انتخاب روش‌های مختلف وجود دارد.^{۱۹} (غفوری و همکاران، ۱۳۹۹)
  ۲. رویه‌های عمومی پذیرفته شده حسابداری، عدم یکنواختی را در اندازه‌گیری سود در شرکت‌های مختلف مجاز کرده است.
  ۳. با تغییرات سطح قیمت‌ها سود محاسبه شده با واحد پول تاریخی، تغییر می‌کند.^{۲۰} (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۹)
  ۴. به دلیل کاربرد اصل بهای تمام شده و تحقق درآمد، ارزش فروش تحقق نیافته دارایی‌هایی که در یک دوره زمانی مشخص نگهداری شده‌اند، در محاسبه سود حسابداری شناسایی نمی‌شود. این ویژگی سبب می‌شود که نتوان اطلاعات سودمند را بیان کرد.
  ۵. به دلیل استفاده از روش‌های مختلف پذیرفته شده برای محاسبه بهای تمام شده و روش‌های گوناگون برای تخصیص هزینه‌ها، تکیه بر سود حسابداری مبتنی بر اصل بهای تمام شده تاریخی، کار مقایسه اقلام را بسیار سخت می‌سازد.
  ۶. تکیه بر سود حسابداری مبتنی بر اصل تحقق درآمد، اصل بهای تمام شده و محافظه کاری سبب می‌شود تا اطلاعات به شکل گمراه‌کننده‌ای در اختیار استفاده‌کنندگان قرار گیرد.
  ۷. در نظر نگرفتن هزینه سرمایه.
- نارسایی‌های فوق نشان می‌دهد که معیارهای حسابداری مبتنی بر سود حسابداری نمی‌تواند به عنوان تنها معیار و مبنای ارزیابی عملکرد مورد استفاده قرار گیرد.

مدل‌های اقتصادی ارزیابی عملکرد

همانطور که در بخش مربوط به مدل‌های حسابداری ارزیابی عملکرد بیان شد علیرغم کاربردهای مختلف سود حسابداری، عده‌ای از محققین معتقد بودند که سود حسابداری معیار مناسبی برای ارزیابی عملکرد شرکت نمی‌باشد؛ برای مثال، با استفاده از هر یک از روش‌های مختلف ارزیابی، اندازه‌گیری و شناسایی موجودی کالا، مخارج پژوهش و توسعه و استهلاک دارایی‌های ثابت، مبلغ سود نیز تغییر خواهد بود در حالی که این تفاوت به دلیل نحوه عملکرد نبوده؛ بلکه به دلیل استفاده از روش‌های مختلف حسابداری می‌باشد. معرفی معیارهای اقتصادی ارزیابی عملکرد، نتیجه تلاش محققین برای رفع نارسایی‌های مدل‌های مبتنی بر ارقام حسابداری است. در مدل‌های اقتصادی، ارزش شرکت، تابعی از قدرت سودآوری، اولویت‌های موجود، سرمایه‌گذاری‌های بالقوه و مابه‌التفاوت نرخ بازده و هزینه سرمایه

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

شرکت می‌باشد. (سوآنا^{۲۱}، ۲۰۰۸). در بین مفاهیم متعدد، معیارهای اندازه‌گیری سود باقیمانده که در سال‌های اخیر مطرح شده است، استفاده از ارزش‌های دفتری و ارزش‌های بازار در تعیین هزینه سرمایه تفاوت قابل توجهی بین نتایج حاصل از آنها را سبب شده است.

مدل تلفیقی

در این رویکرد ترکیبی از اطلاعات حسابداری و بازار برای ارزیابی عملکرد استفاده می‌شود مانند نسبت کیوتوبین و نسبت قیمت به سود. (P/E) (سیمپسون^{۲۲}، ۲۰۰۲).

ضرورت و اهمیت ارزیابی عملکرد:

لرد کلون فیزیکدان انگلیسی در مورد ضرورت اندازه‌گیری می‌گوید: «هرگاه توانستیم آنچه درباره آن صحبت می‌کنیم اندازه بگیریم و در قالب اعداد و ارقام بیان کنیم می‌توانیم ادعا کنیم درباره موضوع مورد بحث چیزهایی می‌دانیم. در غیر این صورت آگاهی و دانش ما ناقص خواهد بود و هرگز به مرحله بلوغ نخواهد رسید» (جویی و همکاران، ۲۰۱۰) بنابراین هر تلاشی که با هدف دستیابی به موفقیت انجام می‌شود باید دارای چارچوب باشد و بهبود عملکرد سازمانی باید بر اساس فرآیندی باشد که «چرخه عملکرد» نام دارد. هر برنامه بهبود عملکرد سازمانی باید از اندازه‌گیری عملکرد و بعد ارزیابی عملکرد شروع شود. (غفوری و همکاران، ۱۳۹۹)

اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی، تفکری برگرفته از فرهنگ و ارزش‌های اسلامی، انقلابی و ایرانی است که ساختار آن در سخنرانی‌های مقام معظم رهبری ترسیم و طراحی شده است. ویژگی مهم آن توانمندسازی کشور در مقابله با انواع تهدیدهای خارجی و داخلی و تبدیل آن به فرصت برای پیشرفت و اعتلای کشور اسلامی است. در حقیقت در اقتصاد مقاومتی کلیه عوامل اقتصادی به نحوی بکار گرفته می‌شود که اهداف نظام جمهوری اسلامی که تحقق عدالت اجتماعی، کسب اقتدار بین‌المللی و بقای کشور، اثبات کارآمدی نظام دینی و اسلامی است، به دست آید.

در چند سال اخیر و با تشدید تحریم‌های یک جانبه و غیرانسانی غرب علیه جمهوری اسلامی ایران با هدف متوقف ساختن برنامه‌های صلح آمیز هسته‌ای ایران، واژه جدید «اقتصاد مقاومتی» به ادبیات اقتصادی کشور اضافه شد.

این واژه اولین بار توسط مقام معظم رهبری در دیدار کارآفرینان در شهریور سال ۱۳۸۹ مورد استفاده قرار گرفت. در این دیدار، رهبر معظم انقلاب دو دلیل اساسی نیاز کشور به «اقتصاد مقاومتی»

تأثیر گرایش به کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../ارویایی و اندرواژ

را «فشار اقتصادی دشمنان» و «آمدگی کشور برای جهش» بیان فرمود.
در صحنه بین‌المللی نیز اصطلاح اقتصاد مقاومتی اولین بار در سال ۲۰۰۵ پس از محاصره غزه توسط اسرائیل مورد استفاده قرار گرفت.

«اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین‌کننده رشد و شکوفایی کشور باشد» بر این اساس، اقتصاد مقاومتی، نوعی اقتصاد است که اولاً در ساختار درونی خود برخوردار از قوام بوده و ثانیاً در مقابل تهدیدات بیرونی نیز قدرت ایستادگی و پایداری دارد.

«اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند رو به رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش یابد؛ یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی جوری باشد که در مقابل ترندهای دشمنان، که همیشگی و به شکل‌های مختلف خواهد بود، کمتر آسیب دیده و اختلال پیدا کند».

«اقتصاد مقاومتی فقط جنبه نفي نیست، این جور نیست که اقتصاد مقاومتی معنایش حصار کشیدن دور خود و فقط انجام یک کارهای تدافعی باشد. نه، اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که به یک ملت امکان می‌دهد حتی در شرایط فشار هم رشد و شکوفایی خود را داشته باشد».

بنابراین می‌توان گفت اقتصاد مقاومتی به معنای اقتصاد تدافعی یا ریاضتی نبوده، بلکه در حقیقت نوعی اقتصاد و برنامه‌ریزی تعاملی مبتنی بر راهبرد استفاده از تهدید به‌عنوان یک فرصت می‌باشد. منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی، اقتصادی فعال و پویاست، نه یک اقتصاد منفعل و بسته.

اقتصاد مقاومتی «گفتمان و الگوی اقتصادی است که ضمن مقاوم‌سازی و تقویت اقتصاد ملی در برابر تهدیدات، توان تحریم‌شکنی با رویکرد عقب‌راندن نظام سلطه را دارد و در عین حال پیشرو، فرصت‌آفرین، مولد، درون‌زا و برون‌گرا است» (مقیم‌ی و همکاران، ۱۳۹۴).

بر اساس مباحث مطرح شده توسط مقام معظم رهبری می‌توان چنین استنباط کرد؛ اقتصادی مقاوم است که در برابر شوک‌ها، درون‌زا، برون‌نگر و پویا باشد.

اقتصاد یک جامعه زمانی ویژگی درون‌زایی را دارد که مردم آن مفهوم توسعه را درک کرده باشند و خود به دنبال توسعه باشند. تاریخ نشان می‌دهد تا زمانی که افراد جامعه به درک قابل قبولی از مفهوم و مولفه توسعه دست پیدا نکنند و برای رسیدن به آن تلاش نکنند هیچ نیروی بیرونی نمی‌تواند جامعه‌ای توانمند اقتصادی، فرهنگی و سیاسی برای آنها به وجود آورد (معصومی و همکاران، ۱۳۹۶).

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

برون‌گرایی نیز به معنی آن است که کشور بتواند از فرصت‌هایی که در عرصه‌های بین‌المللی وجود دارد، نهایت استفاده را کند و یا اینکه فرصت‌های جدیدی را برای بهره‌برداری خود در عرصه‌های بین‌المللی فراهم کند. در حقیقت توانایی در شناسایی ظرفیت‌های بین‌المللی و قدرت استفاده از آنها در جهت اهداف، منافع و رفاه مردم شرط لازم برای برون‌گرایی اقتصاد می‌باشد. در این زمینه استراتژی دستگاه‌های دیپلماسی کشور نقش بسیار موثری خواهد داشت لذا وجود دیپلماسی اقتصادی موثر در بدنه دیپلماسی سیاسی بسیار موثر خواهد بود. لذا لازم است که نگاه اقتصادی را در دیپلماسی سیاسی، پررنگ‌تر کنیم (محمدزاده، ۱۳۹۵).

در گذشته به دلیل تحریم‌های ظالمانه علیه اقتصاد کشور، در برخی مناسبات ایران با اقتصاد جهانی گسست ایجاد شده است. بررسی سری زمانی شاخص‌های مربوط، از جمله شاخص رایج تحت عنوان KOF نشان می‌دهد، ایران در کلوب اقتصادهای برون‌گرا قرار ندارد؛ این در حالی است که فرصت‌های جهانی در حال انتقال از قطب‌های قبلی اقتصادی به سمت مناسبات جدید است. در شرایطی که کشور راهبرد کلان مناسبی در این خصوص نداشته است. روند رشد اقتصادی در جهان طی چهار دهه گذشته نشان می‌دهد به‌واسطه برون‌گرایی بیشتر، دستیابی به رشدهای اقتصادی مستمر بالای چهار درصد نیز بیشتر شده است. این در شرایطی است که رقبای منطقه‌ای ایران از این‌گونه بزنگاه‌های اقتصادی در روند برون‌گرایی منفعت برده‌اند.

براساس پژوهش انجام شده، شاخص‌های اقتصادی برای تبیین وضعیت برون‌گرایی را می‌توان حول سه راس اصلی یک مثلث یعنی راس اول تجارت، راس دوم تولید و راس سوم سرمایه ترسیم کرد. ارزیابی‌های کمی نشان می‌دهد که ایران در هیچ‌یک از این سه محور، نتوانسته عملکرد قابل قبولی را در برون‌گرایی به طریقی که در سند اقتصاد مقاومتی نیز آمده است به نمایش بگذارد (محمدزاده، ۱۳۹۵).

اقتصاد مقاومتی بنیانی نظری، برای مدلسازی گونه ویژه‌ای از اقتصاد می‌باشد که فعلا نه خود را برای رویارویی با تحریم‌های بیش از پیش آماده کرده است. مکانیسم‌های اقتصادی، فضای کسب و کار، تجارت خارجی، نهادهای مالی و واسطه‌ای و ... در اقتصاد مقاومتی مبتنی بر این پیش فرض است که کشور در تعارض ایدئولوژیک دائمی با نظام سلطه می‌باشد و هر لحظه امکان دارد ضربه اقتصادی به کشور وارد شود.

بنابراین اقتصاد مقاومتی می‌تواند در مقابل شوک‌های درونی و بیرونی و حوادث و بلایای طبیعی به دور از تخریب زیاد، کاهش تولیدات و کیفیت زندگی و بدون کمک زیاد بیرونی به مسیر خود ادامه داده

تأثیر گرایش به کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

و به تعادل برسد توانایی یک اقتصاد به گونه‌ای باشد که نه تنها به بحران‌ها پاسخ دهد بلکه در این مسیر به توانمندی و کارکرد بهتر برسد (مقیمی و همکاران، ۱۳۹۴).

ضرورت اقتصاد مقاومتی

ضرورت اقتصاد مقاومتی در دو گروه عمده قابل بررسی است:

الف- وجود شوک‌ها و تحریم‌های اقتصادی

وجود شوک‌ها و تحریم‌های اقتصادی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد.

- شوک‌ها و ضربات خارجی تحمیل شده بر اقتصاد ایران
  - شوک‌های داخلی و طبیعی (آشوب‌های اجتماعی، بحران آب، حوادث طبیعی مثل زلزله و ...)
- از ابتدای قرن بیستم تا به امروز ۲۰۴ مورد تحریم اقتصادی بین کشورها گزارش شده است که سهم آمریکا به عنوان تحریم‌کننده از این میان ۱۴۰ تحریم می‌باشد و ۴۸ مورد از این تحریم‌ها صرفاً تجاری، ۵۴ مورد صرفاً تحریم‌های مالی و الباقی تحریم‌های ترکیبی بوده است که با اهداف سیاسی و فرهنگی اعمال شده‌اند.

اولین تجربه تحریم ایران به دوران حکومت مصدق و سیاست‌های او مبنی بر ملی شدن صنعت نفت می‌باشد که آمریکا و انگلستان درصد برآمدند با استفاده از ابزار تحریم و فشار اقتصادی بر ایران که تنها درآمدش منافع حاصل از فروش نفت بود، مانع جریان ملی شدن صنعت نفت را شوند. البته دولت مصدق نه تنها عقب‌نشینی نکرد، بلکه با توسعه بازارهای خارجی و فروش نفت به قیمتی کمتر از آنچه در بازارهای جهانی بود و نیز انتشار قرضه داخلی توانست از مهلکه‌ای که غرب ایجاد کرده بود، بیرون آید.

تجربه دوم تحریم‌های ایران از سوی غرب و به ویژه آمریکا، در زمان پیروزی انقلاب و در سال ۱۳۵۷ اتفاق افتاد. تحریم صنعت نفت در این مقطع از طریق فراخواندن کارشناسان خارجی و عدم تامین قطعات زیرساخت این صنعت و نیز به همراه بودن کلیه اطلاعات در مورد کشف منابع جدید نفتی آغاز شد به گونه‌ای که صادرات روزانه حدود ۴ میلیون بشکه نفت قبل از انقلاب به یک باره به زیر یک میلیون بشکه نفت کاهش یافت.

پس از آن نیز حوادثی چون گروگان‌گیری، جنگ ایران-عراق، واقعه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و تحریم‌های هسته‌ای، نمونه‌هایی از شوک‌هایی است که از سوی آمریکا، به همراهی اتحادیه اروپا و سازمان ملل بر اقتصاد ایران تحمیل گردید.

کشور ایران به دلیل تعارضات ایدئولوژیک دائمی با نظام سلطه، در طول تاریخ دشمنی‌های زیادی از

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

بیگانگان دیده و ضربات زیادی به اقتصاد آن وارد شده است. علاوه بر این‌ها، حوادث و شوک‌های غیرمترقبه زیادی بر تأثیرات منفی زیادی بر اقتصاد ایران داشته است که از آن جمله می‌توان به انواع حوادث و بلایای شدید طبیعی چون سیل، خشکسالی، بحران آب، زلزله و نیز آشوب‌های اجتماعی، سیاسی و امنیتی، نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌ها، رشوه و عدم سلامت اداری، عدم تعادل‌های مزمین مالی، سوء مدیریت سالمندی جمعیت، افزایش انتشار گازهای گلخانه‌ای اشاره کرد (محمدزاده، ۱۳۹۵).

جدول ۱. شاخص‌های سازمان اف.ام.گلوبال (FM Global) برای تاب‌آوری کشورها

GDP سرانه ریسک سیاسی شدت انرژی	اقتصاد	شاخص FM
میزان قرارگیری در معرض مخاطرات طبیعی کیفیت مدیریت ریسک در صورت بروز حوادث طبیعی کیفیت مدیریت ریسک در مواقع بروز آتش سوزی	کیفیت ریسک	
کنترل فساد زیرساخت‌ها کیفیت عرضه داخلی	رنجیره تامین	

عملکرد اجتماعی (CSP)

مفهوم عملکرد اجتماعی چندین دهه است که به کار می‌رود اما تعریف دقیقی از آن ارائه نشده است. این مفهوم به عنوان مترادف مسئولیت اجتماعی شرکت، پاسخگویی اجتماعی سازمان یا هر تعامل دیگری بین کسب و کار و جامعه به کار رفته است. با این حال هر یک از این عبارات معانی منحصر به فردی دارند. به علاوه آنها نشان دهنده مراحل تکامل درک ما از ارتباط بین سازمان و محیط اطرافش هستند. (وندرویل^{۲۲} و همکاران، ۲۰۰۴).

تفاوت عملکرد اجتماعی شرکت (CSP) و مسئولیت اجتماعی شرکت (CSR)

مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت به این باور عمومی اشاره دارد که مشاغل مسئولیتی در قبال جامعه دارند که فراتر از آن به سهامداران یا سرمایه‌گذاران شرکت نیز می‌رسد. مشاغل معمولاً به مسئولیت خود در قبال صاحبان فکر می‌کنند. اما مفهوم مسئولیت اجتماعی این مسئولیت را به سایر سهامداران اجتماعی نیز گسترش می‌دهد، که به طور معمول شامل مصرف‌کنندگان، کارمندان، جامعه

تأثیر گرایش به کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

در کل، دولت و محیط زیست است. مفهوم مسئولیت اجتماعی برای سازمانها در هر اندازه‌ای اعمال می‌شود، اما بحث بیشتر بر سازمان‌های بزرگ متمرکز می‌شوند زیرا تمایل دارند بیشتر دیده شوند و قدرت بیشتری داشته باشند (نعمتی و همکاران، ۱۳۹۷).

یک مفهوم مرتبط با مسئولیت اجتماعی، عملکرد اجتماعی شرکت‌ها است. عملکرد اجتماعی گسترش مفهوم مسئولیت اجتماعی است که بیشتر بر نتایج واقعی به دست آمده متمرکز است تا مفهوم کلی مسئولیت پذیری یا مسئولیت مشاغل در برابر جامعه. بنابراین، عملکرد اجتماعی نتیجه طبیعی یا پیگیری مسئولیت اجتماعی است. در واقع، به خوبی می‌توان ادعا کرد که اگر مسئولیت اجتماعی منجر به عملکرد اجتماعی نشود، آن را ناپایدار یا ناتوان می‌کند. البته، بسیاری از طرفداران مسئولیت اجتماعی به طور طبیعی تصور می‌کنند که لغو مسئولیت منجر به نتایج می‌شود (پوراسد و آقایی، ۱۳۹۷).

در واقع، بسیاری از بحث‌های قبلی مسئولیت اجتماعی به تأکید بر پاسخگویی اجتماعی قبل از متداول شدن عملکرد متمرکز شده بود. در مبحث عملکرد اجتماعی باید گفت ویلیام فردریک بهترین توصیف درباره تفاوت بین مسئولیت و عملکرد را ارائه کرده است. هنگامی که به آنها CSR1 و CSR2 لقب داد. او با CSR1 به مفهوم مسئولیت اجتماعی اشاره داشت که بر پاسخگویی تأکید می‌کرد. در مقابل، CSR2 برای انعکاس تأکید بر پاسخگویی، سخنرانی تمرکز کرده است. در مورد پاسخگویی، توجه به ساز و کارها، رویه‌ها، ترتیبات و الگوهای معطوف شد که در نتیجه مشاغل در واقع به انتظارات و فشارهای اجتماعی در جامعه پاسخ می‌دهند. بنابراین، پاسخگویی توجه را از عدم مسئولیت‌پذیری به پاسخگویی معطوف کرد. از بسیاری جهات، تأکید بر عملکرد در عملکرد اجتماعی همچنان این خط فکر را ادامه می‌دهد. یعنی این اصطلاح بیانگر این است که این حوزه از مسئولیت‌پذیری به عملکرد مناسب منتقل شده است (دونا، ۱۹۹۱).

پیشینه تحقیق

قاسمی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی تاثیرات انتشارات گازهای گلخانه‌ای، عملکرد زیست محیطی و عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» به بررسی عملکرد اجتماعی و عملکرد مالی پرداخته‌اند. جامعه آماری پژوهش تمام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد انتشار گازهای گلخانه‌ای شرکت‌ها همراه با عملکرد زیست محیطی و اجتماعی آنها بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تاثیر معنی‌داری دارد.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

میلاد پوراسد نداف وسینا آقابیگی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «بررسی ارتباط بین عملکرد اجتماعی شرکت و پایداری سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» به بررسی عملکرد اجتماعی پرداخته‌اند. در این پژوهش ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی عملکرد اجتماعی متغیر مستقل و پایداری سود متغیر وابسته معرفی شده است. نتایج این پژوهش نشان داده است بین بعد محیطی، اجتماعی و اقتصادی عملکرد اجتماعی و پایداری سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.

آناهیتا زندی و خسرو فغانی (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «بررسی تاثیر عملکرد اجتماعی، زیست محیطی و اخلاقی بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار» به بررسی عملکرد اجتماعی و عملکرد مالی پرداختند. در این پژوهش از گزارش‌های سالانه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار استفاده شده است. داده‌های حاصل از تحلیل محتوا با استفاده از آزمون مقایسه‌ای مورد بررسی قرار گرفت و نتایج این پژوهش نشان داد بین عملکرد اجتماعی و عملکرد مالی تاثیر مثبت و معناداری وجود دارد.

محسن نعمتی و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «ارزیابی ارتباط عملکرد اجتماعی، عملکرد غیرمالی و زیست محیطی شرکت‌های شهرک صنعتی ایلام» به بررسی عملکرد اجتماعی و عملکرد مالی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد بین عملکرد اجتماعی و عملکرد مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

نازا گالیا^{۲۴} و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهشی تحت عنوان «جهت‌گیری کارآفرینی اجتماعی و موفقیت شرکت؛ نقش واسطه‌ای عملکرد» به بررسی کارآفرینی اجتماعی، عملکرد اجتماعی و موفقیت شرکت پرداخته‌اند. آنها با استفاده از نظریه ذینفعان و سازماندهی ترکیبی این فرضیه را ارائه می‌دهند که عملکرد اجتماعی واسطه رابطه SEO و عملکرد مالی است. پژوهشگران بر این باورند حتی اگر تأثیر مستقیم منفی باشد. عملکرد اجتماعی تأثیر منفی SEO با عملکرد مالی را جبران می‌کند.

فلیپ آندرسون^{۲۵} و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «عملکرد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی در شرکت‌های برزیلی» به بررسی این دو مولفه پرداخته‌اند. آنها در این پژوهش به نقش تعدیلگری افشاگری اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد بین عملکرد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی آن رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. با این حال مشخص گردید افشای گزارش‌ها رابطه بین عملکرد اجتماعی و عملکرد مالی را تشدید یا تغییر نمی‌دهد.

چانگوان شین^{۲۶} (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «کارآفرینان اجتماعی چگونه بر عملکرد شرکت‌های

تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

اجتماعی در کره تأثیر می‌گذارند: اثر واسطه‌ای نوآوری» به بررسی کارآفرینی اجتماعی پرداخته است نویسنده در این پژوهش می‌نویسد: علی‌رغم حمایت دولت، بنگاه‌های اجتماعی در کره به ویژه در عملکرد اجتماعی و اقتصادی، که به عنوان ارزش اجتماعی و اقتصادی تعریف می‌شود، موفق نیستند. نویسنده بین صد کارآفرین اجتماعی نظرسنجی انجام می‌دهد. نتایج تجزیه و تحلیل نشان می‌دهد. گشایش و نوآوری تأثیر مثبتی بر اقتصاد و همچنین عملکرد اجتماعی دارد. علاوه بر این، گشایش و نوآوری نه تنها در عملکرد اجتماعی، بلکه در عملکرد اقتصادی نیز نقش واسطه‌ای دارد.

حسن فوزی^{۲۷} و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «ارتباط بین عملکرد اجتماعی شرکت‌ها و عملکرد مالی: شواهدی از شرکت‌های اندونزیایی» به بررسی ارتباط عملکرد اجتماعی و عملکرد مالی پرداخته‌اند. همچنین آنها بررسی کرده‌اند که اندازه شرکت یا صنعت می‌تواند بر روابط عملکرد مالی و عملکرد اجتماعی تأثیرگذار باشد. آنها شرکت‌های کشور در حال توسعه اندونزی را مورد بررسی قرار دادند. نتیجه پژوهش آنها نشان داد هیچ رابطه معناداری بین عملکرد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی آن وجود ندارد. با تجزیه و تحلیل بیشتر مشخص شد که اندازه شرکت تعدیل‌کننده مثبت رابطه بین عملکرد اجتماعی و عملکرد مالی است.

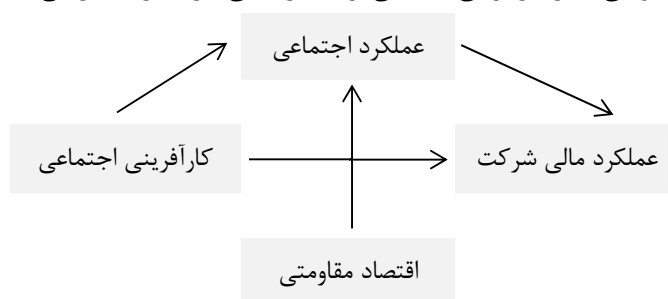
شهزاد و شرفمن^{۲۸} (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان «عملکرد اجتماعی شرکت‌ها و عملکرد مالی» به بررسی این دو مولفه پرداختند. در این مطالعه، نویسندگان ادعا می‌کنند که تلاش بنگاه‌ها برای پیگیری عملکرد اجتماعی شرکت‌ها و متعاقباً حضور آنها در پایگاه داده‌های رتبه‌بندی شرکت‌های مشاور سرمایه‌گذاری با انتخاب اجتماعی غیر تصادفی است. مطالعه ارتباط عملکرد اجتماعی شرکت‌ها - عملکرد مالی با استفاده از نمونه‌های منتخب فقط در مورد شرکت‌هایی که عملکرد اجتماعی آنها توسط شرکت‌های SIA رتبه‌بندی شده است، اشتباه انتخاب نمونه‌ای را نشان می‌دهد که تعمیم نتایج به همه شرکت‌ها اشتباه است. نویسندگان بر روی نمونه بزرگی از شرکت‌های بزرگ دولتی در ایالات متحده طی ۶ سال مطالعه کرده و اشتباه انتخاب نمونه را پیدا کرده‌اند. با اصلاح این اشتباه، مطالعه آنها نشان می‌دهد تأثیر مثبت عملکرد اجتماعی شرکت‌ها بر عملکرد مالی مثبت و معنادار است.

فرضیات اصلی

گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی تأثیر معناداری دارد و عملکرد اجتماعی نقش میانجی و اقتصاد مقاومتی نقش تعدیلگر را در این ارتباط دارند.

فرضیات اختصاصی یا جزئی

۱. کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت تاثیر معناداری دارد.
۲. کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد اجتماعی تاثیر معناداری دارد.
۳. عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت تاثیر معناداری دارد.
۴. عملکرد اجتماعی در رابطه بین کارآفرینی اجتماعی و عملکرد مالی شرکت نقش میانجیگری دارد.
۵. اقتصاد مقاومتی تأثیر کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت را تعدیل می‌کند.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق (نازا گالی^{۲۹} و همکاران، ۲۰۲۰)

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر به دلیل بررسی متغیرهای موجود و رابطه بین آنها از نوع تحقیقات علی است. همچنین از نظر هدف، کاربردی و بر حسب ماهیت، انجام و چگونگی بدست آوردن داده‌های مورد نیاز از نوع تحقیق همبستگی می‌باشد. با توجه به اینکه هدف اصلی تحقیق حاضر تعیین رابطه کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش واسطه‌ای عملکرد اجتماعی و نقش تعدیلگر اقتصاد مقاومتی می‌باشد، می‌توان گفت این پژوهش از نظر هدف از نوع کاربردی است. همچنین با توجه به اینکه هدف پاسخگویی به سوالات مورد نظر در تحقیق است. این تحقیق، توصیفی است.

جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه صنایع پایین‌دستی پتروشیمی استان خوزستان است که شامل صنایع لاستیک، پلاستیک، رنگ و رزین، کودهای ترکیبی و سموم، مواد شیمیایی و حلال‌ها، الیاف و نساجی، آرایشی و بهداشتی، کامپوزیت و داروهای شیمیایی می‌باشد. بر اساس استعلام از سازمان صنعت، معدن و تجارت ۲۶۴ صنعت پایین‌دستی پتروشیمی در استان فعال است.

با توجه به اینکه جامعه آماری محدود می‌باشد لذا از فرمول کوکران برای جامعه آماری محدود استفاده می‌گردد. که عدد تقریبی ۱۵۶ بدست آمد. برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی

تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

طبقه‌ای برای تکمیل این تعداد نمونه استفاده شد و پرسشنامه بین آن دسته از صنایعی که تمایل به همکاری جهت پاسخگویی به سوالات پرسشنامه داشتند توزیع و سپس جمع‌آوری گردید.

$$n = \frac{\frac{0.5 \cdot 0.5 \cdot (196)^2}{(0.05)^2}}{1 + \frac{1}{264} \left(\frac{0.5 \cdot 0.5 \cdot (196)^2}{(0.05)^2} - 1 \right)} \equiv 156 = \frac{\frac{pqz^2}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{pqz^2}{d^2} - 1 \right)}$$

در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها، از روش میدانی و کتابخانه‌ای استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌های تحقیق، پرسش‌نامه استاندارد می‌باشد.

برای طراحی سوالات مربوط به هریک از متغیرها، از سنجه‌های استفاده شده در پژوهش‌های پیشین که در ادبیات پژوهش موجود بود، استفاده شد. در این بخش به توضیح منابع مورد استفاده و گویه‌های متغیرهای پژوهش خواهیم پرداخت. بر اساس شرایط جامعه آماری و ویژگی‌های پاسخ دهندگان تعدیلاتی در گویه‌ها اعمال شد. در کل از ۹۵ گویه جهت سنجش متغیرهای مدل استفاده گردید.

جدول ۲. پرسشنامه‌های تحقیق

سوال	پرسشنامه
۱-۴۶	کارآفرینی سازمانی
۴۷-۵۸	عملکرد مالی
۵۹-۷۴	عملکرد اجتماعی
۷۵-۹۵	مقاومت اقتصادی

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش، تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش تحلیل توصیفی و استنباطی انجام شده است. در بخش آمار توصیفی به توصیف جمعیت شناختی پرداخته‌ایم. بدین منظور از جداول فراوانی و نمودارها و شاخص‌های توصیفی استفاده شده است و در بخش آمار استنباطی، در راستای تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات پژوهش با بکارگیری مدل معادلات ساختاری و به طور اخص تکنیک تحلیل مسیر با استفاده از نرم افزار اسمارت پی ال اس به بررسی مسیرهای مشخص شده پژوهش مطابق با مدل مفهومی پرداخته شده است.

پایایی و روایی

در این پژوهش برای سنجش پایایی از ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی استفاده گردید. ضریب آلفای کرونباخ، معیار سنتی برای بررسی سازگاری درونی بین متغیرهای مشاهده پذیر در یک مدل اندازه‌گیری است. معیار قابل قبول بودن برای این شاخص حداقل ۰.۷ می‌باشد. علاوه بر

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

ضریب آلفای کرونباخ جهت بررسی پایایی متغیرها از شاخص جدیدتری بنام ضریب پایایی ترکیبی استفاده گردید. در صورتی که مقدار پایایی ترکیبی برای هر سازه بیشتر از 0.7 شود، پایداری درونی مناسب برای مدل اندازه‌گیری خواهد بود.

در این پژوهش برای سنجش روایی از روایی همگرا (AVE) استفاده شد. منظور از روایی همگرا سنجش میزان تبیین متغیر پنهان توسط متغیرهای مشاهده پذیر است که با معیار میانگین واریانس استخراج شده (AVE^2) سنجیده می‌شود. برای این شاخص حداقل مقدار 0.5 در نظر گرفته می‌شود و این بدان معنا است که متغیر پنهان مورد نظر حداقل 50 درصد واریانس مشاهده پذیرهای خود را تبیین می‌کند.

جدول زیر شاخص‌های برازش مدل‌های اندازه‌گیری را نشان می‌دهد.

جدول ۳. شاخص‌های پایایی و روایی

نتیجه	$AVE > 0.5$	ضریب پایایی ترکیبی ($CR > 0.7$)	ضریب آلفای کرونباخ ($Alpha > 0.7$)	متغیر
مطلوب	۰,۶۴۵	۰,۸۹۵	۰,۸۷۴	عملکرد اجتماعی
مطلوب	۰,۶۰۸	۰,۹۲۷	۰,۹۱۶	اقتصاد مقاومتی
مطلوب	۰,۵۵۳	۰,۹۵۴	۰,۹۵۰	کارآفرینی اجتماعی
مطلوب	۰,۵۳۹	۰,۹۳۳	۰,۹۲۲	عملکرد مالی شرکت

یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که ضرایب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق قابل قبول و در حد بسیار مناسبی قرار دارد. ضریب پایایی ترکیبی متغیرها نیز در سطح قابل قبول و بیشتر از 0.7 محاسبه شده است. همچنین مقدار AVE متغیرها بیشتر از حداقل سطح مورد نیاز 0.5 است. بنابراین، متغیرهای مورد مطالعه دارای سطوح بالایی از روایی همگرا و پایایی هستند.

توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان

نخستین بخش مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی یا عمومی پاسخگویان در ابزار تحقیق مربوط به جنسیت پاسخگویان می‌باشد که نتایج آن پس از گردآوری در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۴. توزیع جنسیت پاسخگویان

جنسیت	تعداد	درصد
زن	۳۹	۲۲,۹
مرد	۱۳۱	۷۷,۱
کل	۱۷۰	۱۰۰

تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

مدت زمان فعالیت شرکت

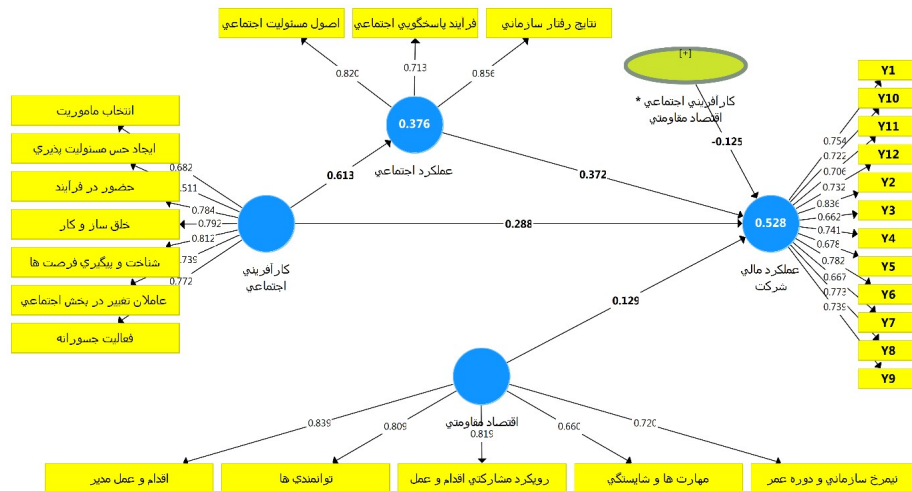
همانطور که در جدول ۵ مشاهده می شود، بیشترین فراوانی مربوط به رده ۱۵ سال و بیشتر بوده که ۴۴,۷ درصد از وزن کل را شامل می شود. همچنین کمترین فراوانی مربوط به رده کمتر از ۵ سال (۱۰ درصد) می باشد.

جدول ۵. توزیع مدت فعالیت شرکت

درصد	تعداد	مدت فعالیت شرکت
۱۰	۱۷	کمتر از ۵ سال
۲۵,۳	۴۳	۶ تا ۹ سال
۲۰	۳۴	۱۰ تا ۱۴ سال
۴۴,۷	۷۶	۱۵ سال بیشتر
۱۰۰	۱۷۰	کل

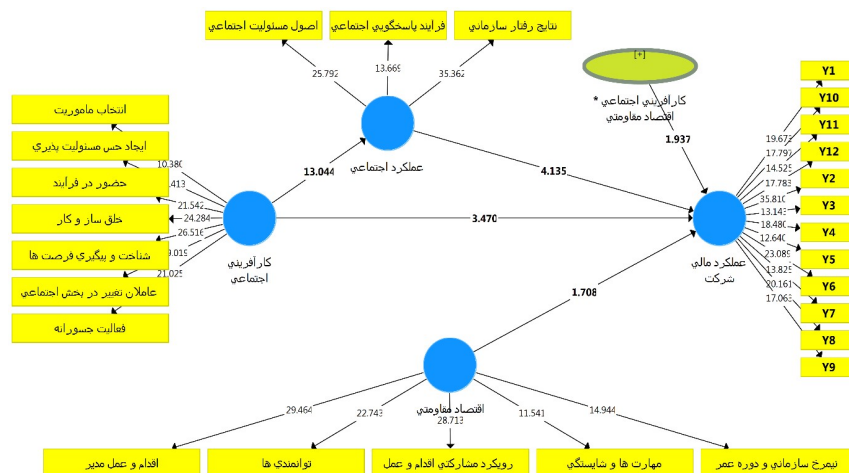
بررسی مدل ساختاری (Inner Model)

معیارهای کلیدی ارزیابی مدل ساختاری در pls-sem معناداری ضرایب مسیر، اندازه اثر (f^2)، تناسب پیش بین (Q^2) و شاخص ضریب تعیین (R^2) است.

نمودار ۱. مدل پژوهش با ضرایب مسیر استاندارد شده (مدل ساختاری و کلی)

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

نمودار ۲. مدل پژوهش با ضرایب t-Values (مدل ساختاری و کلی)

جهت بررسی نقش تعدیلگری اقتصاد مقاومتی در نرم افزار smartpls باید متغیرهای تعدیلگر نیز بعنوان یک متغیر مستقل وارد مدل شود تا بتوان جمله‌های تعاملی (متغیرهای سبز رنگ در مدل) را تشکیل داد.

ضرایب مسیر (بتا) و معناداری آن (مقادیر t-value)

معیار اول از بررسی برازش مدل ساختاری، ضرایب معناداری t می‌باشد. چنانچه مقدار بدست آمده بیشتر از ۱/۹۶ باشد آن رابطه یا فرضیه تایید می‌گردد. مقدار بارعاملی استاندارد شده و ضرایب معناداری تی بین متغیرهای مکنون در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۶. ضرایب مسیر استاندارد شده و مقدار t بین متغیرهای مکنون

مسیرها	ضریب مسیر (β)	مقدار معناداری تی (t-value)	سطح معناداری
کار آفرینی اجتماعی ← عملکرد اجتماعی	۰,۶۱۳	۱۳,۰۴۴	۰,۰۰
کار آفرینی اجتماعی ← عملکرد مالی شرکت	۰,۲۸۸	۳,۴۷۰	۰,۰۰۱
عملکرد اجتماعی ← عملکرد مالی شرکت	۰,۳۷۲	۴,۱۳۵	۰,۰۰
اقتصاد مقاومتی ← عملکرد مالی شرکت	۰,۱۲۹	۱,۷۰۸	۰,۰۸۸
اقتصاد مقاومتی × کارآفرینی اجتماعی ← عملکرد مالی شرکت	-۰,۱۲۵	۱,۹۳۷	۰,۰۵۳

یافته‌های تحقیق حکایت از آن دارد که ارتباط بین اقتصاد مقاومتی و جمله تعاملی (اقتصاد مقاومتی × کارآفرینی اجتماعی) با عملکرد مالی شرکت معنی دار نبوده و سایر روابط معنادار می‌باشد.

تاثیر گرایش به کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

بررسی مدل کلی

پس از ارزیابی مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری باید مدل کلی (مجموع مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری) نیز مورد بررسی قرار گیرد. برای این منظور تننهاوس و همکاران^{۳۱} (۲۰۰۴) شاخص $GOF^{۳۲}$ را معرفی کرده‌اند. این شاخص توسط فرمول زیر محاسبه می‌شود و سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته شده است. در واقع هرچه مقدار این شاخص به یک نزدیکتر شود مدل کلی با قدرت بیشتری تایید می‌گردد.

$$GOF = \sqrt{\overline{Communalities}} \times \overline{R^2} \quad \text{فرمول (۱)}$$

این شاخص، مجذور ضرب دو مقدار متوسط مقادیر اشتراکی ($Communalities$) و متوسط ضریب تعیین (R Square Average) است.

جدول ۷. نتایج برازش کلی مدل با معیار GOF

$\overline{R^2}$	$\overline{Communalities}$	GOF
۰,۴۵۲	۰,۳۷۸	۰,۴۱۳

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود مقدار شاخص GOF مدل برابر ۰,۴۱۳ و بیشتر از ۰,۳۶ بدست آمده است که از مطلوبیت کلی مدل حکایت داشته و اجازه ورود به بخش بررسی فرضیات داده می‌شود.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

بعد از تایید مدل در بخش‌های ساختاری و اندازه‌گیری و کلی به بررسی فرضیات مطرح شده، می‌پردازیم. از آماره t و ضریب بتای رگرسیونی (ضریب مسیر) جهت بررسی فرضیات استفاده می‌شود. ضرایب معناداری تی نشان می‌دهند که آیا فرضیه‌های تحقیق معنی‌دار هستند یا نه؟ گام بعدی تعیین شدت تاثیر متغیرها بر یکدیگر با استفاده از ضرایب استاندارد شده مسیرهاست. نتایج مربوط به فرضیات تحقیق در جدول ۴۱۴ آمده است.

جدول ۸. نتایج براورد ضرایب معناداری تی و ضریب مسیر استاندارد شده

فرضیات	ضریب مسیر (B)	مقدار تی (t-value)	سطح معناداری	نتیجه
کار آفرینی اجتماعی ← عملکرد مالی شرکت	۰,۲۸۸	۳,۴۷۰	۰,۰۰۱	تایید
کار آفرینی اجتماعی ← عملکرد اجتماعی	۰,۶۱۳	۱۳,۰۴۴	۰,۰۰	تایید
عملکرد اجتماعی ← عملکرد مالی شرکت	۰,۳۷۲	۴,۱۳۵	۰,۰۰	تایید

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

جهت بررسی فرضیه چهارم دو مسیر تاثیرگذاری کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد اجتماعی و مسیر اثرگذاری عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت مورد آزمون قرار گرفت. نحوه داوری بدین صورت است که اگر تاثیر متغیر مستقل بر میانجی و تاثیر متغیر میانجی بر وابسته همزمان معنادار شود، نقش میانجیگری تایید شده و تاثیر غیر مستقیم را تایید خواهیم کرد. نتایج مربوط به فرضیه چهارم تحقیق در جدول زیر آمده است.

جدول ۹. بررسی فرضیه چهارم تحقیق

مسیر	ضریب مسیر استاندارد	آماره آماره تی	سطح معناداری	نتیجه
کار آفرینی اجتماعی ← عملکرد اجتماعی	۰,۶۱۳	۱۳,۰۴۴	۰,۰۰	تایید شد
عملکرد اجتماعی ← عملکرد مالی شرکت	۰,۳۷۲	۴,۱۳۵	۰,۰۰	تایید شد
کار آفرینی اجتماعی ← عملکرد مالی شرکت	۰,۲۸۸	۳,۴۷۰	۰,۰۰۱	تایید شد
تاثیرات کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی شرکن		آزمون سوبل		
تاثیر مستقیم	تاثیر غیر مستقیم	تاثیر کل	مقدار آماره	سطح معناداری
۰,۲۸۸	۰,۲۲۸	۰,۵۱۶	۴,۸۵۱	۰,۰۰

نتایج مربوط به فرضیه پنجم تحقیق در جدول ۱۳ آمده است.

جدول ۱۰. نتایج تحلیل فرضیه پنجم

فرضیه پنجم	ضریب مسیر	مقدار تی	سطح معناداری	نتیجه
اقتصاد مقاومتی × کارآفرینی اجتماعی ← عملکرد مالی شرکت	-۰,۱۲۵	۱,۹۳۷	۰,۰۵۳	رد

بحث و نتیجه گیری

فرضیه اول: کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت تاثیر معناداری دارد.

فرضیه اول به وسیله ۴۶ سوال پرسشنامه کارآفرینی اجتماعی و ۱۲ سوال پرسشنامه عملکرد مالی اندازه‌گیری شده است.

بر اساس نتایج تحلیلی داده‌ها، ضریب اثر کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت ۰,۲۸۸ به دست آمد. با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) بیشتر از ۱/۹۶ می‌باشند و سطح معناداری کمتر از ۰,۰۵ بدست آمده؛ کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت تأثیر مثبت و معناداری دارد. با افزایش یک انحراف استاندارد در نمرات کار آفرینی اجتماعی، شاهد افزایش در نمرات عملکرد مالی شرکت به اندازه ۰,۲۸۸ انحراف استاندارد خواهیم بود. بنابراین کار آفرینی اجتماعی موجب افزایش و بهبود عملکرد مالی شرکت خواهد شد. بنابراین با توجه به داده‌های گردآوری شده فرضیه اول تحقیق

تأثیر گرایش به کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

مبنی بر وجود تأثیر کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت با احتمال ۹۵ درصد تایید گردید. نتایج به دست آمده از این تحقیق با نتایج پژوهش زین‌العابدین رحمانی و ملیحه رضایی (۱۳۹۴) با عنوان «تأثیر گرایش به کار آفرینی بر عملکرد کسب و کار با نقش میانجی ظرفیت نوآوری (مطالعه موردی: شرکت سایپا استان مازندران)»، نازا گالیا و همکاران (۲۰۲۰) با عنوان «جهت‌گیری کار آفرینی اجتماعی و موفقیت شرکت؛ نقش واسطه‌ای عملکرد»، چانگوان شین (۲۰۱۸) با عنوان «کار آفرینان اجتماعی چگونه بر عملکرد شرکت‌های اجتماعی در کره تأثیر می‌گذارند: اثر واسطه‌ای نوآوری» همخوانی دارد.

فرضیه دوم: کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد اجتماعی تأثیر معناداری دارد.

فرضیه دوم به وسیله ۴۶ سوال پرسشنامه کار آفرینی اجتماعی و ۱۶ سوال پرسشنامه عملکرد اجتماعی سنجیده شده است.

بر اساس نتایج به دست آمده، ضریب اثر کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد اجتماعی ۰,۶۱۳ به دست آمد. با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) بیش از ۱/۹۶ می‌باشند و سطح معناداری کمتر از ۰,۰۵ بدست آمده؛ نتیجه گرفتیم که این ضریب مسیر در سطح خطای ۰/۰۵ معنادار است؛ یعنی کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری دارد. با افزایش یک انحراف استاندارد در نمرات کار آفرینی اجتماعی، شاهد افزایش در نمرات عملکرد اجتماعی به اندازه ۰,۶۱۳ انحراف استاندارد خواهیم بود. بنابراین کار آفرینی اجتماعی موجب کار افزایش عملکرد اجتماعی خواهد شد. بنابراین با توجه به داده‌های گرد آوری شده فرضیه دوم تحقیق مبنی بر وجود تأثیر کار آفرینی اجتماعی بر عملکرد اجتماعی با احتمال ۹۵ درصد تایید گردید.

نتایج بدست آمده از این پژوهش با نتایج بدست آمده از تحقیق نازا گالیا و همکاران (۲۰۲۰) با عنوان «جهت‌گیری کار آفرینی اجتماعی و موفقیت شرکت؛ نقش واسطه‌ای عملکرد» همخوانی دارد.

فرضیه سوم: عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت تأثیر معناداری دارد.

فرضیه سوم به وسیله ۱۶ سوال پرسشنامه عملکرد اجتماعی و ۱۲ سوال پرسشنامه عملکرد مالی سنجیده شده است.

بر اساس نتایج به دست آمده، ضریب اثر عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت به میزان ۰,۳۷۲ برآورد شده است. با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) بیش از ۱/۹۶ به دست آمد و سطح معناداری کمتر از ۰,۰۵ بدست آمده؛ نتیجه گرفتیم که این ضریب مسیر در سطح خطای ۰/۰۵

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

معنادار است؛ یعنی عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت تأثیر مثبت و معناداری دارد. با افزایش یک انحراف استاندارد در نمرات عملکرد اجتماعی، شاهد افزایش در نمرات عملکرد مالی شرکت به اندازه ۰,۳۷۲ انحراف استاندارد خواهیم بود. بنابراین عملکرد اجتماعی موجب افزایش عملکرد مالی شرکت خواهد شد. بنابراین با توجه به داده‌های گرد آوری شده فرضیه سوم تحقیق مبنی بر وجود تأثیر عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت با احتمال ۹۵ درصد تایید گردید.

نتایج بدست آمده از این پژوهش با نتایج بدست آمده از تحقیق قاسمی و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان «بررسی تأثیرات انتشارات گازهای گلخانه‌ای، عملکرد زیست محیطی و عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران». میلاد پوراسد نداد و سینا آقابگی (۱۳۹۸) با عنوان «بررسی ارتباط بین عملکرد اجتماعی شرکت و پایداری سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران»، آناهیتا زندی و خسرو فغانی (۱۳۹۷) با عنوان «بررسی تأثیر عملکرد اجتماعی، زیست محیطی و اخلاقی بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار»، نازا گالیا و همکاران (۲۰۲۰) با عنوان «جهت‌گیری کارآفرینی اجتماعی و موفقیت شرکت؛ نقش واسطه‌ای عملکرد»، فلیپ آندرسون و همکاران (۲۰۲۰) با عنوان «عملکرد اجتماعی شرکت و عملکرد مالی در شرکت‌های برزیلی»، شهزاد و شرفمن (۲۰۱۵) با عنوان «عملکرد اجتماعی شرکت‌ها و عملکرد مالی»، لوئیس ماهونیا و رابین. د. رابرتسب^{۳۳} (۲۰۰۷) با عنوان «عملکرد اجتماعی شرکت، عملکرد مالی و عملکرد نهادی در شرکت‌های کانادایی»، سیسمون و کوهر^{۳۴} (۲۰۰۲) در پژوهشی تحت عنوان «ارتباط بین عملکرد مالی و عملکرد اجتماعی شرکت» همخوانی دارد. فرضیه چهارم: عملکرد اجتماعی در رابطه بین کار آفرینی اجتماعی و عملکرد مالی شرکت نقش میانجیگری دارد.

فرضیه چهارم به وسیله ۱۶ سوال عملکرد اجتماعی و ۴۶ سوال کارآفرینی اجتماعی و ۱۲ سوال عملکرد مالی سنجیده شده است.

مطابق نتایج به دست آمده، تأثیر متغیر کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد اجتماعی با ضریب مسیر ۰,۶۱۳ و مقدار آماره تی ۱۳,۰۴۴ مورد قبول واقع شد. همچنین تأثیر عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت نیز با ضریب مسیر ۰,۳۷۲ و مقدار آماره تی ۴,۱۳۵ تایید گردید. با توجه به آزمون این دو مسیر در قالب یک مدل استنباط شد که متغیر عملکرد اجتماعی نقش واسطه‌ای را در تأثیرگذاری کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت ایفا می‌نماید. نتایج بدست آمده از این پژوهش با نتایج

تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

بدست آمده از تحقیق نازا گالیا و همکاران (۲۰۲۰) با عنوان «جهت‌گیری کارآفرینی اجتماعی و موفقیت شرکت: نقش واسطه‌ای عملکرد» همخوانی دارد.

فرضیه پنجم: اقتصاد مقاومتی تأثیر کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت را تعدیل می‌کند.

فرضیه پنجم به وسیله ۲۱ سوال اقتصاد مقاومتی و ۴۶ سوال کارآفرینی اجتماعی و ۱۲ سوال

عملکرد مالی سنجیده شده است.

بر اساس نتایج به دست آمده، مقدار آماره تی و ضریب مسیر استاندارد شده بین جمله تعاملی (اقتصاد مقاومتی × کارآفرینی اجتماعی) و متغیر وابسته عملکرد مالی شرکت به ترتیب برابر با ۱,۹۳۷ و ۰,۱۲۵- محاسبه شده است. با توجه به اینکه مقدار آماره تی محاسبه شده کمتر از حد مرزی ۱,۹۶ بدست آمده، اینگونه استنباط می‌گردد که فرضیه پنجم تحقیق با احتمال ۹۵ درصد رد می‌شود. بعبارتی دیگر نقش تعدیلگری اقتصاد مقاومتی در ارتباط بین کارآفرینی اجتماعی و عملکرد مالی شرکت رد می‌شود. نتایج بدست آمده از این پژوهش با نتایج بدست آمده از تحقیق مریم حیدری کیا و همکاران (۱۳۹۵) با عنوان «بررسی رابطه اقتصاد مقاومتی، گرایش کارآفرینانه و مدیریت دانش»، همخوانی دارد.

پیشنهادها

با توجه به اینکه نتایج تحقیق پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- شناسایی آسیب‌های اجتماعی، کمک می‌کند تا ضمن نیازسنجی، نقاط ضعف منطقه شناسایی شود و کارآفرینی انجام شده در جهت بهبود شرایط فعلی صورت پذیرد.
- تاسیس انجمن‌های کارآفرینی، به طوری که افراد بتوانند در قالب گروه فعالیت بیشتری داشته باشند و دامنه تاثیرگذاری‌شان بیشتر گردد.
- تاسیس اجتماعات محلی مثل انجمن‌ها و شوراهای محلی و برگزاری جلسات هم‌اندیشی
- ریشه بسیاری از آسیب‌های اجتماعی، ناآگاهی است، آموزش و پرورش افراد مورد توجه ویژه قرار بگیرد. در این خصوص آموزش و پرورش و مشاوره‌های محلی می‌تواند نقش قابل توجهی ایفا کند.
- عدم هماهنگی سازمان‌ها و ارگان‌ها، مشکل بسیاری از کارآفرینان اجتماعی است، لذا باید هماهنگی‌های لازم صورت پذیرد. در حقیقت بهتر است متولی هماهنگی مشخص شود و نقش محوری در این زمینه به وی واگذار گردد.
- فراهم نمودن تسهیلات کسب و کار برای کارآفرینان که این تسهیلات می‌تواند مالی، کمک به تأمین فضا و مکان، تصویب قوانین و مقررات حمایتی و اجرا کردن آنها باشد.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۱

- با معرفی و ترویج کارآفرینی اجتماعی و تعریف دقیق شاخص‌های کارآفرینی اجتماعی می‌توان تسهیلات ویژه‌ای برای کارآفرینان اجتماعی در نظر گرفت و بدین طریق زمینه رونق هر چه بیشتر این کسب و کارها را فراهم نمود.
- برگزاری سمینارها و جلسه‌های آموزشی برای کسب و کارهای اجتماعی می‌تواند به ترویج کارآفرینی اجتماعی کمک نماید.

تاثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

منابع

- ۱) انصاری، منوچهر، یوشانلوئی، حسین، (۱۳۹۰)، بررسی تاثیر معیارهای مالی و غیر مالی ارزیابی عملکرد بر رضایت شغلی از دیدگاه کارکنان شرکت بورس، مجله مدیریت، دوره ۱۸، شماره ۶۳، ۱-۲۰.
- ۲) پوراسد ندف، میلاد؛ آقابگی روزبهانی، سینا (۱۳۹۸). بررسی ارتباط بین عملکرد اجتماعی شرکت و پایداری سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۲، شماره ۱۹.
- ۳) حجازی، سید رضا؛ حسینی، محمدرضا (۱۳۹۲)، تاثیر گرایش به کارآفرینی بر عملکرد بانک‌ها، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، عامی و فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۶۶، ۵۴-۴۴.
- ۴) زندی، آنهیتا؛ فغانی، خسرو (۱۳۹۶). بررسی تاثیر عملکرد اجتماعی، زیست محیطی و اخلاقی بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، شماره ۶، صص ۱۵۹-۱۴۵.
- ۵) ساسانی، قاسمعلی (۱۳۹۳). بررسی رابطه مسئولیت اجتماعی با عملکرد مالی و غیرمالی شرکت، پایاننامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد شاهرود.
- ۶) شائمی بزرگی، علی؛ تیموری، هادی؛ عبدی، مریم (۱۳۹۶). تحلیل تاثیر هوش اجتماعی بر کارآفرینی اجتماعی. مجله مدیریت توسعه و تحول. صص ۱۸-۹.
- ۷) غفوری، ابراهیم؛ ثابت، عباس؛ انوری، علی (۱۳۹۹)، بررسی ارتباط بین سرمایه فکری با عملکرد مالی بر اساس نقش میانجی اشتراک دانش، مجله مدیریت و حسابداری، شماره ۲۸، جلد دوم، صص ۱-۱۴.
- ۸) قاسمی، محمد؛ محمدی، موسی؛ امین پناه، چیا (۱۳۹۹). بررسی تاثیرات انتشار گازهای گلخانه‌ای، عملکرد زیست محیطی و عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه حسابداری، پاسخگویی و منافع جامعه، دوره ۱۰، شماره ۴.
- ۹) محمدزاده، پرویز (۱۳۹۵)، اقتصاد مقاومتی، رویکردی برای تحقق اقتصاد اسلامی، انتشارات کاج، چاپ اول.
- ۱۰) معصومی نهوجی، رضا؛ بابایی استخر سری، رحمت‌اله (۱۳۹۶)، اقتصاد مقاومتی در گرو توسعه اقتصادی، انتشارات آرون.
- ۱۱) مقیمی، سیده فاطمه؛ عسگری، بهنام؛ هاشمی، مهدی (۱۳۹۴)، اقتصاد مقاومتی، انتشارات ورجاوند.

۱۲) نعمتی، محسن؛ ویسه، سید مهدی؛ یاسینی علی (۱۳۹۷)، ارزیابی ارتباط عملکرد اجتماعی، عملکرد غیرمالی و زیست محیطی شهرک‌های صنعتی ایلام، رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، جلد دوم، صص ۲۴۹-۲۳۴.

13) Anderson, Felipe., Fabrício, S., Keysa, Manuela, C., João, M (2020), Corporate Social Performance and Financial Performance in Brazilian Companies: Analysis of the Influence of Disclosure, Brazilian Business Review, 17(5), 540-559.

14) Austin, J., Stevenson, H., Wei-Skillern, J., 2006. Social and commercial entrepreneurship: same, different, or both. Entrepreneurship Theory and Practice 30 (1), 1-22.

15) Battilana, J., Lee, M., 2014. Advancing research on hybrid organizing: insights from the study of social enterprises. Academy of Management Annals 8 (1), 397-441.

16) Changhwan, Sh. (2018). How Social Entrepreneurs Affect Performance of Social Enterprises in Korea: The Mediating Effect of Innovativeness, Sustainability, 10, 2643, 1-14.

17) Del Giudice, M., Garcia-Perez, A., Scuotto, V., Orlando, B., 2019. Are social enterprises technological innovative? A quantitative analysis on social entrepreneurs in emerging countries. Technol Forecast Soc Change 148, 119704.

18) Donna, J. W (1991), Corporate social performance revisited, Academy of management review, 16(2), 691-718.

19) Fauzi, H., Mahoney, L. S., Azhar, A. R. (2017). The link between corporate social performance and financial performance: Evidence from Indonesian Companies. Journal of Business, 3(1), 104-157.

20) Ferreira, J.J., Fernandes, C.I., Kraus, S., 2019. Entrepreneurship research: mapping intellectual structures and research trends. Review of Managerial Science 13 (1), 181-205.

21) Héctor Cuevas, V., Neftalí Parga, M., Rudy Fernández, E (2019), Effects of Entrepreneurial Orientation on Business Performance: The Mediating Role of Customer Satisfaction—A Formative-Reflective Model Analysis, Original Research, 1-14.

22) Kraus, S., Niemand, T., Halberstadt, J., Shaw, E., Syrjä, P., 2017. Social entrepreneurship orientation: development of a measurement scale. International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research 23 (6), 977-997.

23) Miles, M.P., Verreynne, M.L., Luke, B., Eversole, R., Barraket, J., 2013. The relationship of entrepreneurial orientation, vincentian values and economic and social performance in social enterprise. Review of Business 33 (2), 91-102.

تأثیر گرایش به کارآفرینی اجتماعی بر عملکرد مالی با در نظر گرفتن نقش.../روایی و اندرواژ

24) Nazha, G., Thomas, N., Eleanor, Sh., Mathew, H., Sascha, K., Alexander, B (2020). The effect of social entrepreneurs' human capital on and firm performance: The moderating role of specific human capital, Technological Forecasting & Social Change, 160.

25) Saebi, T., Foss, N.J., Linder, S., 2019. Social entrepreneurship research: past achievements and future promises. J Manage 45 (1), 70–95.

26) Shahzad, A. M., Sharfman, M, P. (2015). Corporate Social Performance and Financial Performance: Sample-Selection Issues, Business & Society, 5(4), 28-46.

27) Simpson, W. Gary; Kohers, Theodor. (2002), . The link between corporate, social and financial performance: evidence from the banking industry. Journal of Business Ethics, 35 (2), 97-109.

28) Soana, M. G.(2008). The relationship between corporate social performance and corporate financial performance in the banking sector, Journal of Business Ethics, 104(1), 133-148.

29) Stevens, R., Moray, N., Bruneel, J., 2015. The social and economic mission of social enterprises: dimensions, measurement, validation, and relation. Entrepreneurship Theory and Practice 39 (5), 1051-1082.

30) Van der Laan, G., Van Ees, H., Van Witteloostuijn, A., 2008. Corporate social and financial performance: an extended stakeholder theory, and empirical test with accounting measures. Journal of Business Ethics 79 (3), 299–310.

-
- 1 . Austin
  - 2 . Ferreira et al
  - 3 . Kraus
  - 4 . Stevens
  - 5 . Nazha
  - 6 . Battilana
  - 7 . Saebi
  - 8 Hector
  - 9 Richard Cantillon
  - 10 Baty
  - 11 Miles
  - 12 Howard Stinosen
  - 13 Schornberg
  - 14 Hector
  15. Del giudice
  - 16 Changwan
  - 17 Nazha
  - 18 Austin
  19. Stewaart, 1991,58
  20. Hendriksen, 1992,408
  - 21 . Sana
  - 22 .Simpson
  - 23 Vander Weele
  - 24 Nazha
  - 25 Anderson Felipe
  - 26 Changhwan Shin
  - 27 Fauzi
  - 28 Shahzad & sharfman
  - 29 Nazha Gali
  - 30 Average Variance Extracted
  - 31 Tenenhaus et al.
  - 32 Goodness Of Fit
  - 33 Lois Mahoney, Robin W. Roberts
  - 34 Simpson & Kohers